

КОСМИЧКЕ ВИЗИЈЕ У ДЕЛИМА СЛИКАРА СРЕТКА ДИВЉАНА И МЛАДИХ ГРАФИЧАРА

РАДОВАН ИЛИЋ

Учитељски факултет, Јагодина

Резиме. Понуђена је анализа космичких визија у делима сликара Сретка Дивљана као и у делима младих графичара са посебном анализом графичких радова Владимира М. Димитријевића.

Небески сликар уздиже се до недохватних висина васељене разасртних астралних сфера стварајући своју уметничку космогонију. Космичке визије уметник најчешће носи у себи и по себи он препознаје сличне духовне трагове у читавом свемиру. Сликари окренути универзуму све што додирну богате својом кичицом и осмишљавају својим духом. Управо то се догађа са небеским сликаром С. Дивљаном.

Магистар Сретко Дивљан је богата и слојевита стваралачка личност у којој су се сажеле разнолике способности, али понајвише у ликовно-уметничком смислу. Поред тога он се успешно бави наставно – педагошком активношћу, као професор методике ликовне културе, потом редитељско – сценским и публицистичким радом.

Поређујући сликарство и позориште овај уметник каже: “И позориште као и слика су моћна креативна плодотворност у простору где редитељ или сликар ствара визију космоса као моћно средство онога што жели да изрази. Све је исто у овим облицима стваралаштва само начин изражавања је различит. И једно и друго је илузија живота. И у позоришту и у сликарству креативност је надстварна и разлеже се као духовна васиона те до изражаја долази особеност као ја и само ја.”

Поетику сликарског стваралаштва изложио је поред осталог у есеистичким прилозима о Сави Шумановићу, Ђури Јакшићу и другим значајним сликарима. Уз то написао је четири обухватне књиге већим делом из области ликовног васпитања и културе.¹

¹ 1. Дивљан Сретко, *Подстицање и развијање ликовног стваралаштва ученика*, Учитељски факултет, Јагодина, 2000. година.

2. Дивљан Сретко, *Дете и рат*, Учитељски факултет, Јагодина, 2000.

“И у објављеним делима Сретко Дивљан излаже своје ликовно теоријске погледе и схватања, на врло оригиналан начин у знатној мери различит од досадашњих приступа овој тематици. За њега методика ликовне културе, као и начин уметничке креације подразумева коришћење више сродних духовно стваралачких дисциплина узетих као синтетички скуп мисаоних, интелектуално сазнајних и практично ликовних поступака”, оцењује професор др Никола Цветковић.²

Напоменимо узгред да је Сретко Дивљан, сада редовни професор и декан Учитељског факултета у Јагодини, потомак Вука Караџића, како пише у његовом каталогу.³ Рођен је у равном Срему у Новој Пазови, 01. 01. 1946. године. Завршио је Факултет ликовних уметности у Београду, графички одсек у класи професора Миодрага Рогића, 1973. године. Магистрирао на истом факултету 1975. године. Члан УЛУС – а од 1974. године.

Самосталне изложбе: 1960. Нова Пазова, 1968. Сарајево, 1972. Војка, 1974. Београд, 1977. Београд, 1980. Штутгарт, 1981. Франкфурт, Београд, 1984. Нови Сад, 1987. Београд, 1989. Београд, 1990. Београд, Будимпешта, 1993. Београд, 1995. Београд.

Колективне изложбе излагао групно око 50 пута, значајније групне изложбе су: Октобарски салон у Београду на коме је више пута излагао, као и Квадријенале у Тузли.

Космичке визије и представе у сликарству С. Дивљана само су једна од бројних уметничких преокупација које употпуњују и дограђују његову ликовност. Али то је тема која се провлачи кроз већи број његових ликовних дела, а ако не непосредно бављење космичким симболима, а оно онда у смислу колорита, цртачких назнака композиције и слично. То огромно и неисцрпно чудо космичких догађања на његовим сликама повремено се понавља и обнавља као саставни органски део визуелизације проживљеног. У тим космичким појединостима као да је присутно нешто од сублимације трајања и преодолевања и на сликама о ратној вихорности. Тако нпр. на слици “Бели анђео” поред обузетости метафизичким, појављују се елементи узношења у небеске сфере. То исто донекле важи и за слику “Гуслар” која вешто транспонује епску космичку традицију која асоцијативно упућује на небеске прилике у познатој песми *Почетак буне против дахија*.

О слици “Сеобе” и “Жена на коњу”, С. Дивљан који је песник и животом и делом у једној прилици надахнуто лирски саопштава: “Слика “Сеобе” дочарава моменат напуштања родне груди и свих звезда с којима је многе ноћи проводила и миловала се са космичким зрацима и говорила да се њена деца могу рађати само испод крова небеског, испод сурих планина, где

3. Дивљан Сретко, *Методика наставе ликовне културе и ликовни типови ученика*, Јагодина, 2003.

4. Дивљан Сретко, *Визуелна креативност и ликовно истраживање*, Јагодина, 2004.

² Цветковић Никола, *Тумачење књижевности за децу*, (методичко – наставни аспекти), књига друга, Филозофски факултет, Косовска Митровица, 2003, стр. 176.

³ Дивљан Сретко, *Цртежи*, Народна библиотека Вук Караџић, Крагујевац, мај 1996.

медвеђе и вучије време од страха и страшности, стварају крике а небом се пролама опомена. Не дај се грудом, не дај ме звездо репатице, јер сам разапета између литица, страшних вукова и звераци попут медведа, а моје звезде, Даница репатица и све оне које чувам у недрима, су ме чувале од урока и страшних зуба зверињака!” “Жена на коњу” се прашта од сутона, ноћи, месеца и звезда које су јој са неба намигивале као враголани и надимале груди до крика материнства. Ништа није страшније него кад напуштам свој кров и своја небеса, своје сутоне и крике који се небом разлажу.”

Космичко је присутно и на сликама С. Дивљана које су у знаку историјских асоцијација што у себи сажимају и по нешто од фолклорне баштине и ликовно, визуелног колорита.

Ликовно – лирско на појединим сликама С. Дивљана оплемењено је астралним симболима. У процесу стварања тих лирско – визуелних представа овај сликар који је давно напустио преобликовани вид миметичке дескрипције стварности, појављује се у демијуршкој, боготворној улози стварања света изнова. И тај новостворени свет има своју тачку ослонаца, небеску осу чак и неку врсту законитости својствене небеској констелацији.

Ево како он изнова ствара ликовни свет:

“Ликовни свет у одраслом човеку је космичко сећање на детињство и сећање на васељену који дете може миловати само срцем и жељом да оде у небеса. Та духовна реинкарнација ствара код одраслог човека ликовно имагинативне жеље да се споји са небом и да небо стави у своја недра и тако из недара извлачи планетарно сећање и ствара сопствени свет који подсећа на кров небеса.”

Уметничка визија света С. Дивљана и поред драматике коју носи у себи по некад је у знаку поетике радовања што се читује у исликавању поморавских, небеског и астралног (звезданог). При том на моменте осети се по нешто од сценског пројектовања проживљене стварности, у складу са теоријским виђењем и праксом оваплоћења режијских захвата у позоришту.

Знаковна симболика која се по негде препознаје на Сретковим сликама као да произилази из његовог виђења космичких сфера.

Мр Сретко Дивљан обједињује у свом ликовном делу више стилова, од неосимболистичког и експресионистичког до надреалних и космолошких визија и виталистичких обузетости. (“Одиве”). Његова имагинација је у знатној мери окренута астралним сферама уз доминацију небеско – плаве боје и форме које су блиске ликовном транспонувању, на великим и широко размахнутим потезима на платнима великог формата. Дивљанов сликарски рукопис одликује вешто цртачко умеће које прати продужене линије хоризонта, потом богат колорит у знаку звезданих сфера, уз присуство Шумановићевих, сремских тонова. Сам сликар С. Дивљан на изразитији ликовно теоријски начин овако промишља своју ликовну космогонију: “Пут ка звездама следим као и мој пријатељ Ел Греко јер је његов свет византијско плаво и космички свет божанства и Бога. Космички пут је духовна симбиоза ликовних знакова попут Андрићевих знакова поред пута,

али у мом сликарству поред космичког пута небеских ломова који у човеку изазивају духовну оплемењеност је и свет бескрајног сазвежђа. Космички зраци у мом сликарству су аеродинамичка симболика кристално – плаве светлости и баршунасто – виолетне, мисаоног трансцеденталног стања.”

На његовим сликама доста често су присутна небеска тела у назнакама, од којих би се суптилном анализом могао саздати складан планетарни систем на отвореним путањама са издуженим линијама. Уз то присутне су у ликовној транспозицији и извесне представе комета на хиперболичким путањама. У њиховим издуженим реповима и продуженим линеарним укрштањима чини се да се у неколико ослобађају метеорске материје у посебном ликовно – светлосном озрачењу. У овом смислу С. Дивљан оригинално промишља драматске суноврате и ломове у космичким сферама: “Метафизика космичких ломова у нашој свести изазивају страх од небеса кроз стране високе духовности која лежи у небеским плаветниlima. Звезде су као круне људских мисли а небо је ум у коме шета небески планетаријум и људска визија да смо у постојању космички бесконачни.”

Поменута плавет коју Сретко сликава као узвишена истина и интелект обвијају круне људског интелекта и мишљења. То је по нашем мишљењу својеврсно откривење, али и неки вид звездане мудрости. Дивљанова уметност је пут у небо и звездана песма у небесима као рођени крик, а да је креативни дух сликарски космос. И чини се да су све звезде репатице сликарско, небески знаци и путање живота и смрти. Када се оне ликовно забележе као такве догађа се да човек продужава живот космосу а не космос њему.

“Мој космос је птица голубица који својим сјајем зрачи за једно сутра и обећава венчање мене и космоса”, имагинативно прецизира овај песник сликарства. Његове су слике узносите невесте космоса и плодотворних мисли о сјају, плаветнилу и мраку небеских дубина.

Поводом овога сам С. Дивљан примећује: “Звезде и Месец су моја светлост а можда и мој демон који се клиза низ небеске зраке и својим дамарима ужарене светлости боја, наговештавају нови свет, који може видети само Бог и онај који следи његово мишљење и виђење. Ја сам у сликарству, метафорички речено, Богом дан, да космос буде део мене и вечите слике о светлости и баршунастих мисли кроз загасите и блештеће – сјајне, светлеће нијансе.”

У линеарним конструкцијама С. Дивљана присутно је преламање светлости под утицајем поља теже у ликовној конструкцији. Уз то на моменте провлачи се по нешто од тзв. светлосне кривуље која оличава одвајање светлости од затамњених површина. У појединим сликама преламају се и узајамно преплићу светлосне мене са зрачним одсјајима неких космичких визија као Сунце, Месец и друга свемирска летећа тела. У циклусу његових пастела васиона је приказана у универзалнијем смислу и значењу. Из пунијих колористичких озрачења избија посебна енергија која упућује на његову космогонијску обузетост.

“Моја космогонијска светлост је геометријска игра, саткана од линија и титраја космополитских и космогоних мисли и перцепција”, каже надахнуто С. Дивљан.

Слике С. Дивљана на којима су присутни космички мотиви јесу својеврсна свечаност за очи. Креативна имагинативност овог сликара испуњена је великим бројем космичких симбола. “Моји симболи су линија, светлост, имагинација кроз пету димензију имагинације и плаветних мисли”, саопштава у једној прилици овај уметник.

Међу младим графичарима којима је космос посебна уметничка преокупација истиче се Владимир Димитријевић. Ликовно – графичке прилоге објавио је у неколико занимљивих књига, од којих овде треба поменути *Антологију песама о космосу*. Овај млади уметник одликује се у приличној мери самосвојним графичким рукописом. Он скоро филигрански са пуно стрпљења цртачки обликује своје представе небеских тела којима придаје симболички смисао.

Млади Владимир је поникао у знаменитој породици Димитријевић. Његов деда по оцу, обогатио је српску научну мисао бројним делима из историје, економије, нумизматике и других области. А српском народу и Српској академији наука и уметности даровао је драгоцену збирку српског средњовековног кованог новца од непроцењиве вредности. Нешто од суптилног графизма на искованим примерцима поменутог српског новца, очитује се и у ликовним представама овог уметника који је у процесу формирања.

У циклусу графичких радова Владимира Димитријевића са космичком тематиком посебно је вредно помена остварење насловљено као “Помрачење”. Млади уметник настоји да прати геометријско оптичку игру феномена помрачења. Графички су лепо исцртане фазе од делимичног (парцијалног) до потпуног покривања небеског тела од стране другог и то сакривањем само делића светле Сунчеве површине до тоталног замрачења. Поступност у покривању Сунчевог колута од стране Месеца показује осећање за ритам и просторну динамику. Уметник је са смислом за реалистичко приказивање нацртао моменат када до помрачења Сунца долази у време младог Месеца. Он сликовито дочарава Месец у развојним фазама када се он налази у близини једног од тзв. “чворова” на својој небеској путањи.

Завршни тренутак тоталног помрачења осмишљен је са елементима фантазмагоргије; и то тако што се око покривеног Сунчевог колута налазе светло разиграни пипци који у контролисаном деловању црно – бело делују по мало застрашујуће и аветно. На ту аветност као да су се усмериле отворене чељусти небеса, које би да прогутају затамњено, сада већ беживотно Сунце; док с друге стране као да се из тог страховитог лома и хаоса рађа нешто ново и искричаво, што тежи да се претвори у пламен новог живота, с неке друге стране. Аутор је употребио једноставне симболе

игличасте природе, са неколико продужених графичких линија које повезују стари и нови свет. Четири сунчева колута су постављена у косој равни са узлетом ка некој новој васиони. Уметник назначавач тачку гледишта коју продуженим цртама везује за неки нови треперави свет. Стиче се утисак да је тачка гледишта са исцртаном основом сва у знаку најаве или предсказивања помрачења тако да се Димитријевић налази у улози астронома графичара који са четири колута настоји да одговори на четири битна питања о могућем и очекиваном помрачењу, као и о фазама, врстама и квалитету. Упадљиво је да је корона исцртана у кружној форми са суптилним засенчењима која су складно нијансирана. Све укупно оставља доста снажан утисак и експресиван, естетски доживљај.

Графика “Месец” је врло садржајно исцртана са мноштвом разноликих детаља који откривају радно стрпљење и предано цртачко, сликарско умеће В. Димитријевића. Гледано у целини ово графичко дело има неколико одељака од којих свако за себе казује једну по мало митску причу о Месецу а сви заједно синтетички испољавају уметникову имагинативност. Десни доњи угао је светлије означен са упечатљивим ликом на коме су зенице сугестивно означене. У врх главе је небески симбол муње а део тог застрашујућег лика као да покрива маска која прикрива и таји слојевиту нутрину лика. У томе има нечег ђаволског што је пропраћено прецизно исцртаним ореолом језе.

Око тог помало ђаволског лика испреда се читава легенда о Месецу као небеском телу које у појединим тренуцима силовито расте, а у другим се смањује у преплитању са траговима универзалније законитости смрти, нестајања али поновног рођења, што се скоро као лајт мотив провлачи кроз више графика младог Димитријевића.

Уметник Месец доживљава као око ноћи, насупрот Сунцу које је око дана. Зато те окато исцртане површине пробијају нарочито из доње половине цртежа. У тим окатим детаљима као да је садржано нешто од моћи уметничког интуитивног виђења. Ту су присутни симболи вечности као и непрестане обнове са трачком просветљења.

Пошто следи општу симболичку представу Месеца као израза тамне стране природе, аутор настоји да кроз минуциозно исцртане појединости искаже неко своје унутрашње знање.

Скоро у средишњем делу цртежа налази се нека врста космичког цвета који носи у себи зракасто умножавање. Полазећи од тог цвета млади уметник у смислу његовог отварања шири нарацију цртежа у тежњи да означи развојност у различитим видовима манифестација. На различитим деловима цртежа као да се назире извесни космички ступњеви са неким својим неуравнотеженим законима. У то је учртана веома разнолика флора са једним минуциозним кактусом у саксијици. У том и неким другим елементима Димитријевић симболизује пролазност што се мери сваковрсним фазама које се овде на цртежу читују не у виду правилног следа, већ у узајамном преплитању и прожимању. Димитријевићев Месец као да има улогу међусобног повезивања најразличитијих елемената који ће уобличити

КОСМИЧКЕ ВИЗИЈЕ У ДЕЛИМА СЛИКАРА СРЕТКА ДИВЉАНА И МЛАДИХ ГРАФИЧАРА

менталну синтезу аутора а заједно са њом и нешто од трагичне судбине. То ритмичко прожимање, преплитање и узајамно повезивање у извесном смислу уједињује различите нивое стварности.

**COSMICAL VISIONS IN WORKS OF PAINTER SRETKO DIVLJAN
AND YOUNG GRAPHICS AUTHORS**

An analyzis of cosmical visions in works of painter Sretko Divljan is offered as well as in works of young graphics authors in particular Vladimir M. Dimitrijević.